ગુજરાત સમાચાર

હુલ્લડો પછી માનસિક અસરથી પીડાતા દર્દીઓ: મુંબઈ શહેરમાં ૧૦૦૦થી વધુ પાગલો શેરીમાં ફરે છે

લાલકૃષ્ણ અડવાણીની રથયાત્રાને અટકાવાઈ ને પછી ભિવંડીમાં દોઢ બે વર્ષ પહેલાં ભિવંડીમાં હુલ્લડો ફાટી નીકળ્યા હતા. જમનભાઈ નામના એક મિસ્ત્રી ભિવંડીમાં આઠ માણસો રાખીને એક કારખાનું ચલાવતા હતા. રોજની રૂ.૧,૦૦૦થી વધુ આવક હતી. ભિવંડીમાં ઘણાના ઝૂંપડા અને કારખાના બાળવામાં આવ્યા. જમનભાઈને પોતાને કોઈ નુકસાન ન થયું પણ આજુબાજુની આગ લૂંટફાટ અને કાપાકાપી જોઈને તે ગભરાઈ ગયા. તેના મગજ ઉપર સખત અસર થઈ ગઈ. ભિવંડીની બહાર નીકળી ન શકે. કંઈ ખાઈ શકે નહીં. તેનો ધંધો પડી ભાંગ્યો. જામનગરમાં તેને પરાણે લઈ-જઈને દવા કરાવી. ત્યાંથી ભાગી ગયા. જામનગરના રમેશ મહારાજના દોરા ધાગા કરાવ્યાં. મુંબઈના ગની કમ્પાઉન્ડના એક ફકીર પાસે માદળીયું બંધાવ્યું. દોરા, ધાગા અને ઘણી દવા કરીને રૂ.૧ લાખ ખર્ચી નાખ્યા. તેના ધંધાના સ્થાને તે ભિવંડી જઈ શકતા નથી એટલું જ નહીં થાણા સ્ટેશને પણ જઈ શકતા નથી. જોગેશ્વરીમાં [illegible] પંક્ચરની સારવાર કરતા મનોવિજ્ઞાની ડૉ. જગદીશ શાહે મને આ દાખલો કહ્યો. 'આવા હુલ્લડો અને તોફાનોથી ઘણાના મગજમાં ભય પેસી જાય પછી જતો નથી.

માલાડમાં હોમિઓપથીની પ્રેક્ટીસ કરતા હોંશિયાર હોમિયોપેથી ડૉ. પ્રીતિ દેસાઈ પાસે ૩૨ વર્ષની બાઈનો કીસ્સો આવ્યો. તે બાઈને ઘરે લૂંટફાટ થઈ પછી તે ઘરમાં રહી શકતા નથી. સુતા પહેલાં બે-ચાર વખત બારી-બારણા બંધ કરી આવે. બારીઓ બંધ હોય તો પણ ચકાસે. થોડોક અવાજ આવે ત્યાં ચીસ પાડી ઉઠે. તેને શ્વાસ ચઢવાનો રોગ થઈ ગયો છે. તેને અગાઉ દમ હતો તે સારો થઈ ગયેલો પણ રોબરી થયા પછી તેનો દમનો રોગ ઉથલ્યો હતો. તેને હોમીઓપથીની દવાથી ૧ વર્ષે સારું થયું.

મુંબઈના ડૉ. રાજેન્દ્ર બર્વે પાસે

સુધીર કડકે: મરાઠી પત્રકાર કહે છે પોતે ન્યુઝવીકના રીપોર્ટર હતા.

આવી આફતો પછી માનસિક અસરવાળા દર્દીઓ આવે છે. આવી ફરિયાદને પોસ્ટ ટ્રોમેટીક-સ્ટ્રેસ ડિસઓર્ડર કહે છે. ગયે વર્ષે લોખંડવાળા કોમ્પ્લેકસમાં દાઉદ ઈબ્રાહીમનાં માણસો અને ખાનની પોલીસ વચ્ચે સખત ઝપાઝપી થયેલી ને પછી આજુબાજુના ઘણા લોકો માનસિક દર્દી બની ગયા હતા. એક દર્દી ઊંઘી શકતો ન હતો. તેનામાં ફીયર-સાયકોસીસ એટલે કે આખી ભયની લાગણી પ્રસરી ગઈ હતી. તેને ભણકારા વાગતા વિચિત્ર અવાજો સંભળાતા. ઈંગ્લેન્ડની અંદર આજકાલ આયર્લેન્ડ રિવોલ્યુશનરી આર્મીના ગેરીલાઓ જ્યાં ત્યાં બોમ્બ સંતાડીને ધડાકા કરે છે તેથી લંડનમાં ઘણા માનસિક દર્દીઓ વધી ગયા છે. ધડાકા સાંભળ્યા પછી કોળીઓ

(૧) સંતોષી જોશી પાગલ અવસ્થામાં મળેલી (૨) સંતોષી જોશી સાજી થયા પછી.

અનાજ ખાઈ શકતા નથી કે ઊંઘી શકતા નથી. મુંબઈ શહેરમાં હુલ્લડો થયા તે દિવસે ઈન્ટરનેશનલ બુક હાઉસના કાર્યકર શ્રી ઈબનાનીને ભય લાગ્યો. જો કે તેમણે બાબરી મસ્જિદ તૂટશે તો તોફાન થશે તેવી ભય લાગતા બોમ્બે સેન્ટ્રલ વિસ્તારમાં પોતાનું ઘર છોડીને બીજે રહેવા ચાલ્યા ગયા. તેને પોતાને ઘરે

આસપાસ

સિદ્ધાર્થ શાહ

જતાં આજે પણ ડર લાગે છે.

મુંબઈના સાયકીએટ્રીસ્ટ ડૉ. પરેશ લાકડવાલાએ કહ્યું કે થોડા વર્ષ પહેલાં મારી પાસે એક દર્દી આવ્યો. તેણે મહમ્મદઅલી રોડ ઉપર એક જણનું સ્ટેબીંગ થતું જોયું હતું. ત્યાંથી ભાગ્યો તો બીજી જગ્યાએ એક જણને જીવતો બાળી નંખાયો તે જોયું. હુલ્લડો થાય ત્યારે ઘણાંને જાણી જોઈને બહાર જઈને જોવાનું મન થાય છે. પણ આવા લોકો બે જાતના જોખમ ઉઠાવે છે. એક તો ગોળીબારમાં પોતે અટવાઈ જાય તેનું જોખમ અને બીજું કાંઈ કતલ થઈ હોય તે નજરે જોઈ જાય તો નબળા કમકાળજાના હોય તો તેને માનસિક અસર થઈ જાય. ડૉ. લાકડાવાલા પાસે જે દર્દી આવ્યો તેનું ધંધાનું કામકાજ મહમ્મદઅલી રોડ ઉપર હતું પરંતુ તેણે સ્ટેબીંગ અને બાળવાના પ્રસંગો જોયા તે પછી રોજ રાત્રે બે વાગે ઊંઘમાંથી ઝબકીને ચીસો પાડે છે. ઘણી વખત ઊંઘ આવતી નથી. મહમ્મદઅલી રોડના વિસ્તારમાં તેઓ જતા નથી. વિમાન હાઈજેક થાય કે ધરતીકંપ થાય કે બીજી કુદરતી આફત આવે તે પછી ઘણા લોકોના મગજ ઉપર આ આઘાત કાયમી રહી જાય છે. ઘણા સ્તબ્ધ બની જાય છે.

ડૉ. લાકડાવાલા કહે કે કેટલીક વખત 'માસ ફીનોમીના' પણ જોવા મળે છે. એક હિરાનો પ્રસંગ બને પછી એક જણ બિમાર પડે તો તેની બિમારીનો ચેપ આખા કુટુંબને લાગે છે. ઘણી વખત આખા ગામમાં આ ભયની અસર પ્રસરે છે. પરદેશમાં આવું ખૂબ થાય છે. આવી એક હિંસક ઘટના પછી એવા દર્દી આવે છે જેના સેકસ ઉપર અસર થાય છે. આવા લોકો પછી પુરૂષાતન ગુમાવી બેસે છે. તેમને થાય છે કે પોતાના ગુપ્ત ભાગ ટૂંકા થતા જાય છે. અમેરિકામાં અને બ્રિટનમાં હવે પોસ્ટ ટ્રોમેટીક સ્ટ્રેસ ટ્રીટમેન્ટના સેન્ટરો ઉભા કરવામાં આવ્યા છે. મુંબઈ શહેરમાં પણ સુધરાઈની હોસ્પિટલોમાં ટ્રોમા સેન્ટર ઉભા કરવામાં આવ્યા છે. ડૉ. લાકડાવાલા કહે કે બાબરી મસ્જિદના પ્રસંગ પછી જે હુલ્લડો થયા તેને લગતી માનસિક અસર અમુક વિસ્તારોમાં ૧૦૦ જણને થઈ હશે તો ૮૦ ટકા લોકો કાળક્રમે પોતાની મેળે સાજા થઈ જશે પણ બીજા ૨૦ ટકા લોકો દર્દી તરીકે જુદા જુદા સાયકીએટ્રીસ્ટો પાસે એકાદ-બે મહિના પછી જરૂર જશે.

મુંબઈની શેરીઓમાં રખડતા બુધ્ધિશાળી વર્ગના પાગલો

બોરીવલીમાં છેલ્લા છ વર્ષથી સાયકીએટ્રીની પ્રેક્ટીસ કરતા ડૉ. ભરત વાતવાની પાસે ગયા વર્ષે એક મુસ્લિમ છોકરાનો કેસ આવ્યો. તેને ઘેલછાનો રોગ હતો. તે સારવારથી સારો થઈ ગયો ને પછી આ મુસ્લિમ છોકરો દિલ્હી ગયો, ત્યારે ભાજપની રથયાત્રા વખતે દિલ્હીમાં તોફાનો જોયા અને તેની બિમારીએ પાછો ઉથલો માર્યો. આ મુસ્લિમ યુવાન ફિલ્મોની પટકથા લખતો હતો. કોઈ નિર્માતા સાથે અણબનાવ થતાં તેને દગા જેવું લાગેલું એટલે તેનું છટકી ગયું હતું. પણ બિમારીમાંથી સાજા થયા પછી તેણે હુલ્લડો જોયા એટલે એકાએક તે દર કલાકે નમાઝ પઢવા માંડયો. તેને હિન્દુ લોકો "મારી નાંખો મારી નાંખો" એવી બૂમ પાડતા પાછળ પડયા છે. તેવો ભ્રમ થવા લાગ્યો. એ દર્દીને સીઝોફેનીયાનું દર્દ થઈ ગયું. તેમાંથી માંડ માંડ સાજો થયો છે. હવે તેણે ટી.વી. ઉપર હુલ્લડો કે બાબરી મસ્જિદના દ્રશ્યો જોયા હશે તો તેના મન પર પાછી ચોટ પડી શકે છે.

(અનુસંધાન રજે પાને)

ભિવંડીના હુલ્લડો પછી એક મિસ્ત્રીને હજી પણ ડર લાગ્યા કરે છે. ઘરબહાર નીકળતા નથી.

એક મરાઠી પત્રકાર પોતાને વોશિંગ્ટન પોસ્ટનો રિપોર્ટર માને છે.

જે.જે. સ્કુલ ઓફ આર્ટસનો પ્રોફેસર પાગલ થઈ શેરીમાં ફરતો હતો.

ડૉ. વતાનીનું શ્રધ્ધા નર્સીંગ હોમ રસ્તે રખડતા પાગલોથી ભરાઈ ગયું છે.

આસપાસ

(છેલ્લા પાનાનું ચાલુ)

ડૉ. વાતવાનીએ બીજો એક કિસ્સો હિન્દુ છોકરાનો કહ્યો. કાશ્મીરમાં શ્રીનગર ખાતે ચોકમાં રાષ્ટ્રીય ઝંડો ફરકાવવાનો હતો ત્યારે એક હિન્દુ છોકરાને કાશ્મીર જવું હતું. તેને વારંવાર ભ્રમ થઈ ગયો કે તે પોતે જ કાશ્મીરને બચાવી શકશે. કાશ્મીર જઈને તે તમામ કાશ્મીરી મિલીટંટોને મારી નાખવા માગતો હતો. તેને ઘેલછાનો રોગ હતો. તે ઘેલછામાં જ તેનામાં વધુ કોમવાદી ઝનૂન આવી ગયું હતું. જ્યારે પણ સમાજના કલ્યાણમાં કંઈક ફેરફાર થાય ત્યારે આવા સીઝોફેનીક દર્દીઓના મગજના રસાયણો એકાએક અસમતોલ થઈ જાય છે. અયોધ્યામાં આ વખતે કારસેવા થઈ તેમાં ઘણા મગજના અસ્થિર લોકો પણ ઘેલછાને કારણે ચાલ્યા ગયા હશે. કાંદીવલીથી આવો જ એક યુવાન ગયે વખતે અયોધ્યા ભાગી ગયેલો. તેનું મગજ ચસકેલું હતું અને અરધી

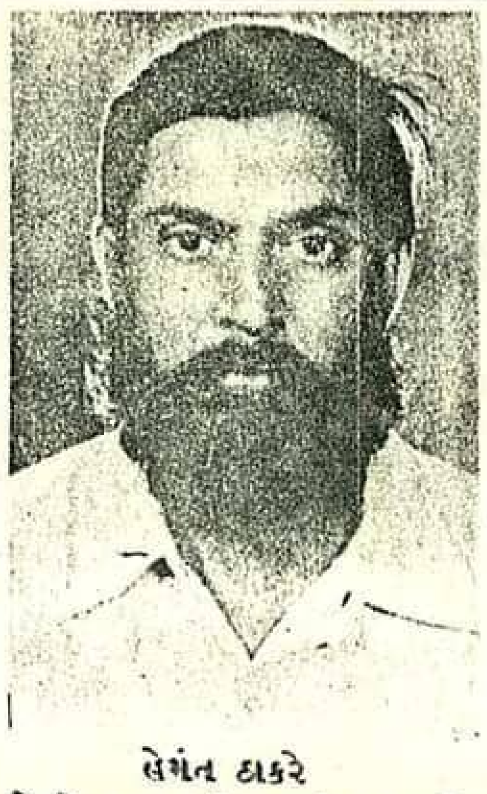

હેમંત ઠાકરે
જે.જે. સ્કુલ ઓફ આર્ટના આર્ટીસ્ટ રસ્તા ઉપર રખડતા હતા. હવે સાજા થઈ ગયા છે.

ટ્રીટમેન્ટ છોડીને અખબારો વાંચીને તે અયોધ્યા ભાગી ગયો તે પછી ૧૦-૧૨ દિવસે તે પાછો ફર્યો હતો.

ડૉ. વાતવાનીએ જોયું કે સડક ઉપર અને બાગ-બગીચામાં રખડતા ગરીબ અને બિમાર લોકોને તો મધર ટેરેસા કલકત્તા શહેરમાંથી તેના આશ્રમમાં લઈ જાય છે. એ રીતે મુંબઈમાં પણ આવા ગરીબ અને ભૂખ્યા લોકોને આશરો મળે છે પરંતુ રસ્તા ઉપર રખડતા પાગલ લોકોનું કોઈ ધ્યાન રાખતુંનથી. આ પાગલ લોકોમાં ઘણા બુદ્ધિશાળી માણસો પણ પાછળથી તપાસ કરવાથી માલુમ પડ્યા છે. ડૉ. વાતવાની કહે કે આજકાલ પૈસાનું મહત્ત્વ વધી ગયું છે. પહેલાં કૌટુમ્બીક ઝઘડા કે પ્રેમની નિષ્ફળતા થકી માણસનું મગજ અસ્તવ્યસ્ત થતું હતું હવે માણસ પૈસાનું નુકસાન ભોગવી શકતા નથી. મુંબઈના હુલ્લડો થાય ત્યારે સગાંમાં થતી વ્યક્તિ મરી જાય તેનો આઘાત લાગે તેના કરતાં પ્રોપર્ટી બળી જાય તેનો વધુ આઘાત લાગે છે. બોરીવલીમાં એક ૪૫ વર્ષના વણિક રહે છે. તેમણે હમણાં શેરબજારમાં ખૂબ નાણાં ગુમાવ્યા છે ત્યારથી તે મગજ ગુમાવી બેઠા છે. તેમને બધા જ લોકો દુશ્મન જેવા લાગે છે. એ શેરબજારમાં જાય તો તેને લાગે કે પોતાની સામે જ બધા જોયા કરે છે. ટી.વી. જુએ તો તેને લાગે કે ટી.વી.માંથી તેના ઉપર કોઈ લેસર કિરણો ફેંકે છે. આ પેટા શેરદલાલને માત્ર રૂ. ૬ લાખનું જ નુકસાન ગયું હતું.

ડૉ. વાતવાનીને ૪ વર્ષથી શ્રદ્ધા નર્સીંગ હોમ ખોલ્યું છે. તેમાં તેમણે રસ્તા ઉપરથી સેવાભાવે ક્લીનીકમાં લાવેલા છ-સાત માનસિક અસ્થિરતાવાળા કે પાગલ લોકોને પણ દાખલ કર્યા છે. એકલા બોરીવલીના પરામાં જ ૧૦૦ જેટલા પાગલો શેરીમાં રખડે છે. જેમ મુંબઈનો સીઝોફેનીક દર્દી ભણેલો હોય તો કારસેવા કરવા અયોધ્યા દોડી જાય છે તેમ મુંબઈમાં આવવા ઘણા પાગલ લોકો બહારગામથી આવે છે. વડોદરા નજીક પાદરાથી એક મણીબેન નામની બાઈ તેના બે પૌત્રોને લઈને મુંબઈ આવી ગઈ હતી. તે અસ્થિર હતી. તેનો સસરો ટીચર હતો અને પતિ દુકાન ચલાવતો હતો. ઘરે કહ્યા વગર બાળકોને ઉપાડીને તે મુંબઈ આવી ગઈ. બોરીવલી સ્ટેશન પાસે તે તેના બાળકોને ગટરનું પાણી પાઈને ઉછેરતી હતી. એક વખત ડૉ. ભરતભાઈ તેમને જોઈ ગયા અને તેને ક્લીનીકમાં લઈ આવ્યા. એક બાળક તો ગટરનું પાણી પી-પીને મરી ગયું, બીજું જીવે છે.

સુધીર કડકે નામના એક મરાઠી પત્રકાર પણ એક બગીચામાં રખડતા હતા. રોજ ખાધા-પીધા વગર રખડતા આ માણસને ડૉક્ટરે એક સપ્તાહ સુધી જોયા પછી તેને દવાખાનામાં લઈ આવ્યા. તેની હિસ્ટ્રી લખવાથી માલુમ પડ્યું કે તે મુંબઈમાં મિડ-ડે નામના દૈનિકમાં લખે છે અને મરાઠી મહાનગર નામના સાંજના દૈનિકમાં પણ લખે છે. ડૉક્ટરે મને ક્લીનીકમાં બોલાવીને સુધીર કડકે સાથે મુલાકાત કરાવી. તેનું મગજ ચસકેલું હશે તે વાત માની જ ન શકાય. મને કહે હું તમારા ગુજરાતી ક્રિકેટ રાઈટર યશવંત ચાડને ઓળખું છું. હું ક્રિકેટના સ્ટેટીસ્ટીશ્યન દ્વારકાનાથ સંઝગીરને પણ ઓળખું છું તેનો ટેલિફોન છે. ફોર સીકસ સેવન ટુ એઈટ થ્રી. હું 'મહાનગર'ના તંત્રી નિખિલ વાગલેને પણ ઓળખું છું. તેની ઓફિસનો નંબર છે ફોર સીકસ ફાઈવ ઝીરો ફાઈવ ઝીરો. તેનો ઘરનો નંબર છે ફોર ફાઈવ ટ્રીપલ સીકસ વન. આમ ફટાફટ તે બધાના નામ સાથે ટેલિફોન નંબર બોલતો હતો. એ પછી મને કહે કે "વન્સ અપોન ટાઈમ હું વોશિંગ્ટન ટાઈમ્સ અને ન્યુઝવીકનો પણ કોરસપોન્ડન્ટ હતો." એ વખતે ડૉક્ટરે મને ઈશારો કરીને કહ્યું કે આ તેની ઘેલછા છે. તેને એમ લાગે છે કે પોતે જબ્બર મોટો પત્રકાર છે. હકીકતમાં તેની પત્ની જ્યોતિ બલ્લાલે તેને છૂટાછેડા આપ્યા છે. ડૉક્ટર કહે કે તેને છૂટાછેડા થકી કોઈ આઘાત લાગ્યો નથી. સુધીર કડકેએ પણ તેના લવાજ પછી કહ્યું, "મેં રાજીખુશીથી પત્નીને ડાયવોર્સ આપ્યા છે. તે બીજા સાથે પ્રેમમાં હતી પછી મારે શું કામ તેના આડે આવવું જોઈએ."

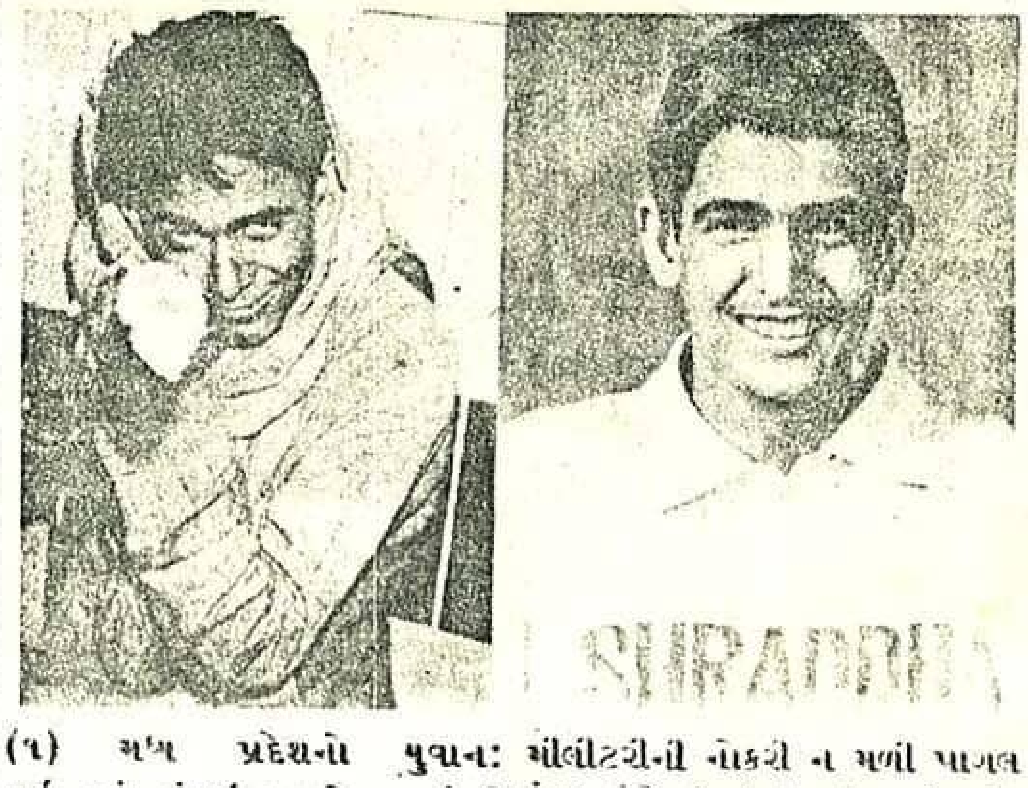

(૧) મધ્ય પ્રદેશનો યુવાન: મીલીટરીની નોકરી ન મળી પાગલ થઈ જતાં મુંબઈ આવ્યો. લાકડાની બંદૂક ટાંકે છે (૨) મધ્ય પ્રદેશનો યુવાન સાજો થયા પછી.

ડૉક્ટર કહે કે આ તેની વાત સાચી છે. સુધીર કડકેનું મગજ કદાચ એ વાતથી ચસકી ગયું હોય કે તેણે પોતાના રૂમ કોઈને લીવલાયસન્સથી આપ્યો હતો અને પોતે નિરાશ્રીત થઈને રસ્તા ઉપર આવી ગયા હતા. આજે તેની અસ્થિર હાલત છે પણ મહિને રૂ. ૨૦૦૦નું તેની રૂમનું ભાડું તેને યાદ રહે છે. સુધીર કડકેએ 'ટાઈમ્સ ઓફ ઈન્ડિયા'માં લગ્ન માટે જાહેર ખબર આપેલી તે ઉપરથી જ્યોતિ બલ્લાલ નામની છોકરી તેને મળી હતી. તેની પત્ની સેંટોરૂ હૉટલમાં કેટરર તરીકે કામ કરતી હતી. સુધીર કડકે અત્યંત તેજસ્વી લેખક છે પણ તે સીઝોફેનીક થઈ ગયો છે.

પુનાની એન્જીનીયરીંગ કૉલેજમાં બી.એસ.સી. થયેલા એક ગ્રેજ્યુએટ મુંબઈ આવ્યા અને અહીં તેનું મગજ છટકી ગયું. મુંબઈમાં એક મંદિર આજુબાજુ તે ભટકતા હતા. તેને ક્લીનીકમાં લાવીને દાખલ કર્યા હતા. શકીલ આલમ નામનો આ બુદ્ધિશાળી માણસ કોઈ ધાર્મિક ઘેલછા કે ધાર્મિક અન્યાયથી મનની સમતુલા ગુમાવી બેઠેલો તેવા પ્રશ્નના જવાબમાં ડૉક્ટરે કહ્યું કે આવા કોઈ પણ કારણ વગર પણ મગજમાં રસાયણિક ફેરફાર થતાં સીઝોફેનીયાનો હુમલો થાય છે અને પછી પોતાનું ગામ છોડીને ઘણા મુંબઈ જતી ગાડીમાં બેસી જાય છે. બોમ્બે સેન્ટ્રલ કે વી.ટી. ઉતરીને મુંબઈમાં રખડવા માંડે છે. સુધીર કડકે નામનો પત્રકાર કોઈપણ કારણ વગરની ઘેલછામાં છે અને ડૉક્ટર ફીના પૈસા માગતા નથી છતાં કહ્યા કરે છે કે ન્યુઝવીક તરફથી પુરસ્કારના ૧૦૦૦ ડોલર આવશે એટલે ફી આપી દેશે! જે.જે. સ્કૂલ ઓફ આર્ટસમાં ભણીને ગોલ્ડ મેડલીસ્ટ બનેલા હેમંત ઠાકરે જહાંગીર આર્ટ ગેલેરી બાજુમાં બેસી રહેતા હતા. તેને પાગલ અવસ્થામાં ખાવાનું અને સ્નાનનું પણ ભાન નહોતું. ડૉ. ભરત વાતવાની તેને પોતાના ક્લીનીકમાં લાવ્યા હતા અને પછી તે સારા થયા એટલે પોતે રસ્તા ઉપરથી રખડતા પાંચ પાગલ લોકોને શ્રદ્ધા નર્સિંગ હોમમાં લાવ્યા છે. મુંબઈ શહેરની શેરીઓમાં રખડતા હજારો પાગલો નાગાલેન્ડ, મધ્ય પ્રદેશ, જામનગર અને કાશ્મીરથી આવ્યા છે. તમે કોઈ પાગલને જુઓ તો તેને અભણ કે અનાડી માની ન લેશો. કદાચ તે સારો લેખક, કવિ કે આર્ટીસ્ટ પણ હોઈ શકે છે. શ્રદ્ધા નર્સિંગ હોમની માફક બીજા સાયકીએટ્રીસ્ટોએ પણ પોતાની હોસ્પિટલ હોય તો આવા રસ્તાના રખડતા પાગલોને સારવાર આપવી જોઈએ.

સીઝોફેનીયા એટલે ખરેખર શું? શબ્દશ: તેનો અર્થ એ કે તે તેનું મગજ ગુમાવી બેસે છે. અગર તો લાગણીઓ ગુમાવી બેસે છે. (લુઝીંગ ધ સેન્સીસ) સ્વાદ, અવાજ, દ્રશ્ય અને આકાર ધુંધળા લાગે છે. દર્દીને લાગે છે કે તે પોતાના ઉપરનો કંટ્રોલ ગુમાવી બેસે છે. કોઈ વખત એકાએક આક્રમક સ્વભાવ બની જાય છે. દ્રશ્યો ધુંધળા દેખાય છે અને કાનમાં અજાણ્યા અવાજો આવે છે. કેટલીક વખત દર્દીને લાગે છે કે પોતે બહેરો થઈ જશે તેટલા અવાજો આવે છે. ઘ્રાણેન્દ્રીય સતેજ થઈ જાય છે. તેને પરફ્યુમમાંથી ખરાબ ગંધ આવે છે. કોઈ જરાક સ્પર્શે ત્યાં પીડા થાય અને તેની વિરૂદ્ધની લાગણી પણ થાય. કોઈ જોરથી લાત મારે તો પણ કંઈ ન થાય. પોતે ખોરાક ખાય તેમાં કોઈએ ઝેર નાંખી દીધું છે તેવું લાગે. ભૂતકાળ અને વર્તમાનકાળમાં દર્દી ગરબડ કર્યા કરે. પોતાનામાં પહેલવાન જેવી શક્તિ છે કે નેપોલીયન છે તેવું લાગે. છેલ્લે તેને સતત ડિપ્રેશન લાગે. કાં કોઈની સાથે દ્રઢ લાગણીના સંબંધો થાય અગર તો ધિક્કારની લાગણીઓ થાય.

સીઝોફેનીયા થવાના ચોક્કસ કારણો 'ન્યુ સાયન્ટીસ્ટ' નામના મેગેઝીનના ગયી જાન્યુઆરીના અંકમાં આપ્યા છે તે મુજબ દર્દીનો બચપણનો ઉછેર બરાબર ન હોય તો પણ આવું થાય છે. એ ઉપરાંત મેન્ટલ સ્ટ્રેસ અને એપીનેફ્રાઈન નામના હોર્મોનમાં રૂપાંતર થાય ત્યારે પણ સીઝોફેનીયાનો હુમલો આવે છે. આ બધાનો ઈલાજ છે પરંતુ જ્યારે દર્દી વધુ પડતો જીવનના પ્રસંગોમાં રસ લેતો હોય ને હુલ્લડો, તોફાનો અને ધાર્મિક ઝનુનની વાતો સાંભળે છે ત્યારે તેનો સાજો થયેલો રોગ ઉથલો મારે છે.